

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
ELEANOR SHARPSTON
της 8ης Ιουλίου 2010¹

1. Με την υπό κρίση αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, το Δικαστήριο καλείται εκ νέου να ερμηνεύσει την απόφαση 1/80 του Συμβουλίου Συνδέσεως ΕΟΚ-Τουρκίας (στο εξής: απόφαση 1/80)². Το συγκεκριμένο ζήτημα που ανακύπτει εν προκειμένω αφορά το καθεστώς της κόρης Τούρκου εργαζομένου στην οποία είχε επιτραπεί να ζήσει μαζί του σε κράτος μέλος δυνάμει του άρθρου 7 της αποφάσεως αυτής, και η οποία πράγματι μετέβη εκεί. Πριν τη συμπλήρωση της τριετούς περιόδου μετά την οποία γεννώνται τα δικαιώματα πρόσβασης στην αγορά εργασίας βάσει του πρώτου εδαφίου της πρώτης περίπτωσης του άρθρου αυτού, η κόρη του Τούρκου εργαζομένου σύναψε γάμο στην Τουρκία με Τούρκο υπήκοο, αλλά παρέμεινε «υπό την ίδια στέγη» με τον εργαζόμενο και τη σύζυγό του στις Κάτω Χώρες καθ' όλη την περίοδο αυτή. Οι εθνικές αρχές του εν λόγω κράτους μέλους ζήτησαν την ανάκληση της άδειάς της διαμονής. Υποστηρίζουν ότι, λόγω του γάμου της, έπαψε να είναι μέλος της οικογένειας του Τούρκου εργαζομένου κατά την έννοια του άρθρου αυτού και ότι, ως εκ τούτου, έχει απολέσει το δικαίωμά της διαμονής στο κράτος μέλος υποδοχής.

Το νομικό πλαίσιο

Η Συμφωνία Συνδέσεως ΕΟΚ-Τουρκίας

2. Η Συμφωνία Συνδέσεως ΕΟΚ-Τουρκίας³ (στο εξής: Συμφωνία Συνδέσεως) συνήφθη το 1963.

3. Το άρθρο 59 του πρόσθετου πρωτοκόλλου της Συμφωνίας Συνδέσεως⁴ έχει ως εξής:

«Στους τομείς που καλύπτονται από το παρόν πρωτόκολλο, η Τουρκία δεν μπορεί να απολαύει περισσότερο ευνοϊκής μεταχειρίσεως από εκείνη που υφίσταται μεταξύ των κρατών μελών δυνάμει της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Κοινότητας.»

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 — Απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 1980, σχετικά με την πρόκληση της σύνδεσης, την οποία εξέδωσε το Συμβούλιο Συνδέσεως που συστάθηκε με τη Συμφωνία Σύνδεσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας, η οποία υπογράφηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 1963 στην Άγκυρα.

3 — Συμφωνία Συνδέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας, που υπογράφηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 1963 στην Άγκυρα.

4 — Πρόσθετο πρωτόκολλο, που υπογράφηκε στις 23 Νοεμβρίου 1970 στις Βρυξέλλες και το οποίο συνήφθη, εγκρίθηκε και επικυρώθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2760/72 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1972 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/002, σ. 149).

4. Το κεφάλαιο II της αποφάσεως 1/80 έχει τίτλο «Κοινωνικές διατάξεις». Το τμήμα 1 του κεφαλαίου αυτού έχει τίτλο «Ζητήματα σχετικά με την απασχόληση και την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων». Περιλαμβάνει τα άρθρα 6 έως 16 της αποφάσεως.

5. Το άρθρο 6, παράγραφος 1 και 2, προβλέπει:

«1. Υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 7, περί ελεύθερης προσβάσεως των μελών της οικογενείας του στην απασχόληση, ο Τούρκος εργαζόμενος που είναι ενταγμένος στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους:

- εφόσον έχει απασχοληθεί νομίμως επί ένα έτος, δικαιούται, εντός αυτού του κράτους μέλους, ανανέωσης της ισχύουσας αδείας εργασίας του στον ίδιο εργοδότη, αν εξακολουθεί να κατέχει θέση εργασίας·
- εφόσον έχει απασχοληθεί νομίμως επί τρία έτη και υπό την επιφύλαξη της αποδοτέας στους εργαζομένους των κρατών μελών της Κοινότητας προτεραιότητας, δικαιούται, εντός αυτού του κράτους μέλους, να αποδεχθεί, κατ' επιλογή του, άλλη προσφορά εργασίας, στο ίδιο επάγγελμα, που του γίνεται υπό συνθήκες συνθήκες από άλλο εργοδότη και έχει καταγραφεί από τις υπηρεσίες απασχολήσεως του οικείου κράτους μέλους·
- εφόσον έχει απασχοληθεί νομίμως επί τέσσερα έτη, έχει ελεύθερη πρόσβαση σε οποιαδήποτε έμμισθη δραστηριότητα της επιλογής του εντός αυτού του κράτους μέλους.

2. Οι ετήσιες άδειες και οι απουσίες λόγω μητρότητας, εργατικού ατυχήματος ή ασθένειας μικρής διάρκειας εξομοιώνονται με περιόδους νόμιμης απασχολήσεως. Οι δέοντως διαπιστωμένες από τις αρμόδιες αρχές περίοδοι ακούσιας ανεργίας και οι απουσίες λόγω ασθένειας μακράς διάρκειας, χωρίς να εξομοιώνονται με περιόδους νόμιμης απασχολήσεως, δεν θίγουν τα δικαιώματα που έχουν αποκτηθεί βάσει της προηγούμενης περιόδου απασχολήσεως.»

6. Το άρθρο 7 της αποφάσεως 1/80 ορίζει:

«Τα μέλη της οικογένειας Τούρκου εργαζομένου ενταγμένου στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους, στα οποία έχει επιτραπεί να ζήσουν μαζί του:

- εφόσον διαμένουν νομίμως στο κράτος αυτό επί τρία τουλάχιστον έτη και υπό την επιφύλαξη της αποδοτέας στους εργαζομένους των κρατών μελών της Κοινότητας προτεραιότητας, δικαιούνται να αποδεχθούν οποιαδήποτε προσφορά εργασίας·
- εφόσον διαμένουν νομίμως στο κράτος αυτό επί πέντε τουλάχιστον έτη, έχουν ελεύθερη πρόσβαση σε οποιαδήποτε έμμισθη δραστηριότητα.

Τα τέκνα Τούρκων εργαζομένων που έχουν ολοκληρώσει την επαγγελματική τους κατάρτιση εντός της χώρας υποδοχής μπορούν, ανεξαρτήτως της διάρκειας διαμονής τους στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, να αποδεχθούν οποιαδήποτε προσφορά εργασίας εντός αυτού, υπό τον όρο ότι ο ένας από τους

γονείς έχει ασκήσει νόμιμη εργασία επί τρία τουλάχιστον έτη εντός του εν λόγω κράτους μέλους.»

(στο εξής: Vc 2000), ο Staatssecretaris van Justitie (Υπουργός Δικαιοσύνης), καθού στην κύρια δίκη, εξήγησε τον τρόπο με τον οποίο σκόπευε να χρησιμοποιήσει τις εξουσίες που του παρέχουν ο Vw 2000 και ο Vb 2000.

7. Το άρθρο 14, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 προβλέπει:

«Οι διατάξεις του παρόντος τμήματος εφαρμόζονται υπό την επιφύλαξη των περιορισμών που δικαιολογούνται από λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας και δημοσίας υγείας.»

Η εθνική νομοθεσία

8. Ο νόμος Wet van 23 november 2000 tot algehele herziening van de Vreemdelingenwet (νόμος της 23ης Νοεμβρίου 2000 περί πλήρους αναθεωρήσεως του νόμου περί αλλοδαπών) (στο εξής: Vw 2000) άρχισε να ισχύει την 1η Απριλίου 2001.

9. Την ίδια ημερομηνία άρχισαν επίσης να ισχύουν το δυνάμει του ως άνω νόμου εκδοθέν Vreemdelingenbesluit (διάταγμα περί αλλοδαπών) 2000, (στο εξής: Vb 2000) και η Voorschrift Vreemdelingen (κανονιστική απόφαση περί αλλοδαπών). Με την Vreemdelingencirculaire (εγκύκλιος για την εφαρμογή του νόμου περί αλλοδαπών) 2000

10. Με το άρθρο 14, παράγραφος 1, του Vw 2000, οι εθνικές αρχές των Κάτω Χωρών έχουν την εξουσία, μεταξύ άλλων, να εγκρίνουν και να απορρίπτουν τις αιτήσεις για τη χορήγηση και την παράταση άδειας διαμονής ορισμένου χρόνου των αλλοδαπών καθώς και να τις τροποποιούν. Το άρθρο 14, παράγραφος 2, ορίζει ότι οι άδειες αυτές μπορούν να εκδίδονται υπό περιορισμούς ή υπό προϋποθέσεις.

11. Το άρθρο 18, παράγραφος 1, του Vw 2000 προβλέπει ότι η αίτηση παρατάσεως της καθορισμένης διάρκειας ισχύος μιας άδειας διαμονής μπορεί να απορριφθεί για διάφορους λόγους. Στους λόγους αυτούς περιλαμβάνονται οι περιπτώσεις που (1) ο αιτών παρέσχε ανακριβή στοιχεία ή απέκρυψε στοιχεία τα οποία θα είχαν οδηγήσει στην απόρριψη της αρχικής αιτήσεως για τη χορήγηση ή την παράταση της άδειας διαμονής και (2) ο αιτών δεν συμμορφώθηκε με τον περιορισμό υπό την επιφύλαξη του οποίου χορηγήθηκε η άδεια ή με τη σχετική με την άδεια προϋπόθεση.

12. Το άρθρο 19 του Vw 2000 επιτρέπει στις εθνικές αρχές να ανακαλέσουν την άδεια διαμονής για ορισμένους λόγους βάσει των οποίων θα μπορούσε να απορριφθεί η αίτηση παράτασης της άδειας. Σ' αυτούς περιλαμβάνονται οι λόγοι που αναφέρονται στο σημείο 11 ανωτέρω.

13. Το άρθρο 3.51, παράγραφος 1, στοιχείο α, του Vb 2000 προβλέπει ότι η άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου, η οποία χορηγείται υπό την επιφύλαξη περιορισμού σχετικού με τη συνέχιση της διαμονής, μπορεί να χορηγείται στον αλλοδαπό ο οποίος έχει διαμείνει στις Κάτω Χώρες επί τρία έτη, ως δικαιούχος άδειας διαμονής χορηγηθείσας υπό την επιφύλαξη περιορισμού σχετικού με την οικογενειακή επανένωση με άτομο που έχει μη προσωρινό δικαίωμα διαμονής.

14. Η εγκύκλιος Vc 2000 περιλαμβάνει διατάξεις που ρυθμίζουν τον τρόπο με τον οποίο οι αρχές των Κάτω Χωρών οφείλουν να εφαρμόζουν τις διατάξεις της αποφάσεως 1/80. Το τμήμα B11/3.5 της Vc 2000, όπως αυτό είχε κατά τον χρόνο εκδόσεως της προσβαλλομένης στην υπόθεση της κύριας δίκης αποφάσεως, προέβλεπε:

«[...] “μέλη της οικογενείας”: η σύζυγος του Τούρκου εργαζομένου και οι εξ αίματος κατιόντες τους, ηλικίας κάτω των 21 ετών ή πρόσωπα των οποίων η συντήρηση τους βαρύνει και, επίσης, οι εξ αίματος ανιόντες του εργαζομένου αυτού και της συζύγου του, των οποίων η συντήρηση τους βαρύνει [...]

“Διαμένοντες νομίμως”: η έννοια αυτή προϋποθέτει ότι το μέλος της οικογενείας πρέπει όντως να ζει επί τρία ή πέντε συναπτά έτη με τον Τούρκο εργαζόμενο. Κατά τον υπολογισμό του διαστήματος αυτού, πρέπει ωστόσο να λαμβάνονται υπόψη οι βραχείας διάρκειας διακοπές της συμβίωσης, οι οποίες πραγματοποιούνται χωρίς πρόθεση οριστικής διακοπής της. Ως τέτοια μπορεί να θεωρηθεί η απουσία από την κοινή στέγη για εύλογο χρονικό διάστημα, εφόσον υπάρχουν βάσιμοι

προς τούτο λόγοι, ή η μη ηθελημένη διαμονή του ενδιαφερομένου, για διάστημα βραχύτερο των έξι μηνών, στη χώρα καταγωγής του [...]»

15. Το τμήμα B2/8.3 του Vc 2000, όπως αυτό είχε κατά τον χρόνο εκδόσεως της προσβαλλομένης στην υπόθεση της κύριας δίκης αποφάσεως, προέβλεπε:

«Η άδεια διαμονής δεν χορηγείται εφόσον το ενήλικο τέκνο δεν ανήκει όντως ή δεν ανήκε ήδη εντός της χώρας καταγωγής στην οικογένεια του γονέα. “Όντως ανήκει στην οικογένεια” σημαίνει ότι:

- ο οικογενειακός δεσμός υφίστατο ήδη στο εξωτερικό·
- τίθεται θέμα ηθικής και οικονομικής εξαρτήσεως από τον γονέα, η οποία πρέπει να υφίστατο ήδη στο εξωτερικό· και
- ο αλλοδαπός πρέπει να ζει με τον γονέα/τους γονείς.

Το ενήλικο τέκνο παύει να ανήκει όντως στην οικογένεια, εφόσον ο πραγματικός οικογενειακός δεσμός μπορεί να θεωρηθεί λυθείς. Αυτό ισχύει εν πάση περιπτώσει εφόσον συντρέχουν μία ή περισσότερες από τις ακόλουθες περιστάσεις:

[...]

— ο αλλοδαπός δημιουργεί ανεξάρτητη οικογένεια, δια της συνάψεως γάμου ή σχέσεως·

— ο αλλοδαπός έχει αναλάβει τη φροντίδα ή την επιμέλεια τέκνου (νομίμου ή γεννηθέντος εκτός γάμου), φιλοξενούμενου παιδιού, υιοθετηθέντος τέκνου ή άλλου μέλους της οικογενείας του.

[...]»

16. Όσον αφορά το δικαίωμα διαμονής μέλους της οικογένειας που έχει συμπληρώσει την τριετή περίοδο που αναφέρεται στο άρθρο 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση, της αποφάσεως 1/80, το τμήμα B11/3.5.1 της Vc 2000 όριζε:

«[...] η ελεύθερη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, όπως ορίζεται στο άρθρο 7, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, της αποφάσεως 1/80, ισχύει μετά από τρία έτη νόμιμης διαμονής. Με αυτόν τον ευνοϊκότερο κανόνα για τα μέλη του Τούρκου εργαζομένου εισάγεται παρέκκλιση από τα προβλεπόμενα στο άρθρο 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση, της αποφάσεως 1/80. Αυτός ο ευνοϊκότερος κανόνας πρέπει να έχει πάντοτε εφαρμογή.

[...]

Κατά το άρθρο 7 της αποφάσεως 1/80, μετά την τριετία νόμιμης διαμονής, ουδεμία υπόθεση τίθεται πλέον για τη διαμονή του μέλους της οικογενείας. [...]

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

17. Η F. Pehlivan, προσφεύγουσα στην κύρια δίκη, γεννήθηκε στις 7 Αυγούστου 1979 και έχει τουρκική ιθαγένεια. Εισήλθε στις Κάτω Χώρες στις 11 Μαΐου 1999. Ο Staatssecretaris van Justitie της χορήγησε κανονική άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου, ισχύουσα από τις 9 Αυγούστου 1999, με θεώρηση για «οικογενειακή επανένωση υπό ευρεία έννοια στην οικία των γονέων». Η άδεια παρατάθηκε για τελευταία φορά μέχρι τις 24 Ιουλίου 2003.

18. Στις 22 Δεκεμβρίου 2000, η F. Pehlivan συνήψε γάμο στην Τουρκία με τον Ekrem Pehlivan, τουρκικής ιθαγενείας. Στις 30 Μαρτίου 2002 απέκτησε ένα γιο. Μολονότι ήταν υποχρεωμένη να δηλώσει τον γάμο στις αρχές των Κάτω Χωρών κατά τη σύναψή του ή λίγο μετά, η F. Pehlivan τον δήλωσε στις 3 Μαΐου 2002.

19. Λίγο πριν από τη γέννηση του γιου της, στις 19 Μαρτίου 2002, η F. Pehlivan υπέβαλε αίτηση για τροποποίηση του περιορισμού στην άδεια παραμονής της, προκειμένου να εγκριθεί για «συνέχιση της διαμονής». Με απόφαση της 13ης Οκτωβρίου 2003 (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση), ο Staatssecretaris van Justitie ανακάλεσε την άδεια παραμονής της F. Pehlivan και, ταυτόχρονα, απέρριψε την αίτηση για μετατροπή του περιορισμού.

20. Ως αιτιολογία της αποφάσεως για την ανάκληση της άδειας διαμονής προβλήθηκε ότι η σύναψη του γάμου της F. Pehlivan, στις 22 Δεκεμβρίου 2000, είχε ως αποτέλεσμα τη λύση του πραγματικού οικογενειακού

δεσμού. Η ανάκληση έγινε αναδρομικά από την ημερομηνία του γάμου.

21. Από τις 12 Αυγούστου 1999 έως την 1η Απριλίου 2005⁵, η F. Pehlivan ζούσε με τους γονείς της στις Κάτω Χώρες. Εξακολούθησε να ζει με τους γονείς της και μετά τον γάμο της. Σύμφωνα με δήλωση της F. Pehlivan ενώπιον διοικητικής επιτροπής στη χώρα αυτή, ο σύζυγός της ήλθε στις Κάτω Χώρες τον Ιούνιο του 2002 και έμεινε με την ίδια και τους γονείς της εννέα μήνες. Απελάθηκε κατόπιν απορρίψεως της αιτήσεώς του για άδεια διαμονής. Ο γάμος λύθηκε με απόφαση τουρκικού δικαστηρίου της 10ης Φεβρουαρίου 2004.

22. Διαφωνώντας με την απόφαση για την ανάκληση της άδειας διαμονής της και την απόρριψη της αίτησής της για μετατροπή του περιορισμού της άδειάς της, η F. Pehlivan υπέβαλε διοικητική ένσταση κατά της προσβαλλομένης αποφάσεως στις 7 Νοεμβρίου 2003. Με απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2005, ο Staatssecretaris van Justitie απέρριψε την ένσταση αυτή.

23. Στις 29 Δεκεμβρίου 2005, η F. Pehlivan άσκησε προσφυγή κατά της ανωτέρω αποφάσεως ενώπιον του Rechtbank 's-Gravenhage (περιφερειακό δικαστήριο, Χάγη).

5 — Αυτή είναι η ημερομηνία που αναφέρεται στη διάταξη περί παραπομπής. Μολονότι με τις γραπτές παρατηρήσεις της Ολλανδικής Κυβερνήσεως αμφισβητείται η ακρίβεια της ημερομηνίας αυτής, δεν φαίνεται να αμφισβητείται ότι η F. Pehlivan ζούσε με τους γονείς της για τουλάχιστον τρία έτη μετά τη χορήγηση της άδειας διαμονής.

24. Το αιτούν δικαστήριο, κρίνοντας ότι για να αποφανθεί στην υπόθεση της κύριας δίκης ήταν αναγκαία η ερμηνεία του άρθρου 7 της αποφάσεως 1/80, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τα ακόλουθα ερωτήματα για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως·

«1 α Έχει το άρθρο 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση, [της αποφάσεως 1/80] την έννοια ότι το άρθρο αυτό έχει εφαρμογή εφόσον ένα μέλος οικογενείας έχει όντως ζήσει επί τρία έτη με Τούρκο εργαζόμενο, χωρίς το δικαίωμα διαμονής του εν λόγω μέλους οικογενείας να έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση από τις εθνικές αρχές κατά τη διάρκεια αυτής της τριετίας;

1β Απαγορεύει το άρθρο 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση, [της αποφάσεως 1/80] στα κράτη μέλη να ορίζουν ότι, κατά τη διάρκεια της τριετίας, εφόσον το μέλος της οικογενείας στο οποίο έχει επιτραπεί η διαμονή συνάψει γάμο, παύει πλέον να αντλεί δικαιώματα από τη διάταξη αυτή, ακόμη και αν το μέλος της οικογενείας εξακολουθεί να ζει με τον Τούρκο εργαζόμενο;

2 Απαγορεύει το άρθρο 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση, ή κάποια άλλη διάταξη ή αρχή του κοινοτικού δικαίου στις αρμόδιες εθνικές αρχές, μετά την παρέλευση της ως άνω τριετίας, να θέτουν αναδρομικώς υπό αμφισβήτηση το δικαίωμα διαμονής του ενδιαφερομένου αλλοδαπού, βάσει της εθνικής νομοθεσίας

που αφορά το αν πρόκειται περί μέλους οικογενείας και/ή αν συντρέχει νόμιμη διαμονή κατά την εν λόγω τριετία;

Εκτίμηση

- 3 α Για την απάντηση στα ανωτέρω ερωτήματα, ασκεί επιρροή το αν ο αλλοδαπός, εκ προθέσεως ή μη, απέκρυψε στοιχεία τα οποία είναι σημαντικά για το δικαίωμα διαμονής βάσει τη εθνικής νομοθεσίας; Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, υπό ποια έννοια;

- 3β Ασκεί συναφώς επιρροή το αν τα στοιχεία αυτά κατέστησαν γνωστά κατά τη διάρκεια της προαναφερθείσας τριετίας ή μετά την παρέλευσή της; Σημειωτέον συναφώς ότι, αφού γίνουν γνωστά τα στοιχεία αυτά, οι αρμόδιες εθνικές αρχές πιθανόν να πρέπει να προβούν σε (περαιτέρω) έρευνα πριν να είναι σε θέση να λάβουν απόφαση. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, υπό ποια έννοια;»

25. Η F. Pehlivan, η Γερμανική, η Ιταλική, η Ολλανδική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις. Στην επ' ακροατηρίου συζήτηση της 15ης Απριλίου 2010, ανέπτυξαν προφορικές παρατηρήσεις η F. Pehlivan, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή.

26. Με τα υποβληθέντα ερωτήματα τίθενται αρκετά ζητήματα. Το σημαντικότερο από αυτά τίθεται με το ερώτημα 1β, το οποίο αφορά το ουσιαστικό ζήτημα των επιπτώσεων του γάμου στο δικαίωμα διαμονής ενός προσώπου βάσει του άρθρου 7 της αποφάσεως 1/80 (στο εξής: άρθρο 7). Θα εξετάσω πρώτα το ερώτημα αυτό. Στη συνέχεια θα εξετάσω τα ερωτήματα 1α και 2, που αφορούν το δικαίωμα ενός κράτους μέλους να αμφισβητήσει δικαιώματα που φέρονται ως κτηθέντα δυνάμει του άρθρου αυτού και τα οποία είναι προτιμότερο να εξεταστούν από κοινού. Τα ερωτήματα 3α και 3β θα εξεταστούν τελευταία διότι αφορούν θέματα για τα οποία πρέπει πρώτα να δοθεί απάντηση στα άλλα ερωτήματα.

Ερώτημα 1β

27. Με το ερώτημα αυτό το αιτούν δικαστήριο αμφισβητεί κατ' ουσίαν το κύρος εθνικού κανόνα που ορίζει ότι, εάν ένα πρόσωπο, όπως η F. Pehlivan, η οποία έχει εισέλθει νόμιμα σε κράτος μέλος και έχει εγκατασταθεί εκεί σύμφωνα με το άρθρο 7, συνάψει γάμο κατά τη διάρκεια της τριετίας του άρθρου 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση, τότε παύει να αντλεί δικαιώματα από τη διάταξη αυτή.

28. Τα κράτη μέλη που κατέθεσαν παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου υποστηρίζουν ότι μια τέτοια εθνική ρύθμιση είναι νόμιμη. Κατά την άποψή τους, η προσβαλλόμενη απόφαση, με την οποία ανακλήθηκε η άδεια διαμονής της F. Pehlivan στις Κάτω Χώρες λόγω του γάμου της, ήταν απολύτως νόμιμη. Η F. Pehlivan και η Επιτροπή υποστηρίζουν, από την πλευρά τους, ότι η άδεια διαμονής δεν έπρεπε να ανακληθεί αλλά να εξακολουθήσει να ισχύει, διότι δεν επηρεάζεται από τον γάμο της. Η F. Pehlivan δήλωσε με τις γραπτές παρατηρήσεις της και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι δεν ετέθη ζήτημα παροχής εκ μέρους της ανακριβών στοιχείων ή απόκρυψης στοιχείων από τις αρχές δολίως ή παρανόμως.

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

29. Είναι αναγκαίο να εξεταστεί πρώτα το πλαίσιο εντός του οποίου θεσπίστηκε το άρθρο 7.

30. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της Συμφωνίας Συνδέσεως ορίζει το αντικείμενό της. Προβλέπει ότι αντικείμενο της Συμφωνίας είναι η προαγωγή της συνεχούς και ισορρόπου ενισχύσεως των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων μεταξύ των μερών. Δυνάμει του άρθρου 12 της Συμφωνίας, τα μέρη συμφωνούν να δεσμεύονται από τις διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, νυν άρθρα 45 ΣΛΕΕ, 46 ΣΛΕΕ και 47 ΣΛΕΕ.

31. Η απόφαση 2/76 του Συμβουλίου Συνδέσεως⁶ προέβλεψε μια σειρά μέτρων με σκοπό την εφαρμογή των διατάξεων της Συμφωνίας σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Ειδικότερα το άρθρο 2 χορήγησε στους Τούρκους εργαζομένους που απασχολούνται σε κράτος μέλος ορισμένα περιορισμένα δικαιώματα πρόσβασης στην αγορά εργασίας του κράτους μέλους αυτού μετά από τριετή περίοδο νόμιμης απασχόλησης σε αυτό. Μετά από πέντε χρόνια απασχόλησης, οι εν λόγω εργαζόμενοι είχαν δικαίωμα ελεύθερης πρόσβασης στο εν λόγω κράτος μέλος σε οποιαδήποτε μισθωτή δραστηριότητα της επιλογής τους. Το άρθρο 3 αναφέρει ότι επιτρέπεται η πρόσβαση στη γενική εκπαίδευση στα τέκνα Τούρκων που «διαμένουν νόμιμα» με τους γονείς τους στο κράτος μέλος αυτό. Ωστόσο, δεν χορηγήθηκε σε αυτά δικαίωμα πρόσβασης στην αγορά εργασίας του κράτους μέλους στο οποίο εργάζονται οι γονείς τους.

32. Η απόφαση 2/76 αντικαταστάθηκε από την απόφαση 1/80. Κατά την τρίτη αιτιολογική σκέψη της, η απόφαση 1/80 σκοπεύει «να βελτιώσει το καθεστώς στο οποίο υπάγονται οι εργαζόμενοι και τα μέλη των οικογενειών τους» σε σχέση με το καθεστώς που θεσπίστηκε με την απόφαση 2/76.

33. Με το άρθρο 6 της αποφάσεως 1/80, οι διατάξεις του άρθρου 2 της αποφάσεως 2/76 διευρύνθηκαν. Ειδικότερα, ο Τούρκος εργαζόμενος «που είναι ενταγμένος στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους» αποκτούσε ορισμένη ασφάλεια στην απασχόληση μετά

⁶ — Απόφαση του Συμβουλίου Συνδέσεως, της 20ής Δεκεμβρίου 1976, περί εφαρμογής του άρθρου 12 της Συμφωνίας Συνδέσεως.

από ένα έτος νόμιμης απασχόλησης, υπό τη μορφή ανανεώσεως της άδειας εργασίας του στον ίδιο εργοδότη εφόσον εξακολουθούσε να κατέχει θέση εργασίας. Η πενταετής περίοδος απασχόλησης, μετά την πάροδο της οποίας ο εργαζόμενος αποκτούσε δικαίωμα ελεύθερης πρόσβασης στο κράτος μέλος σε οποιαδήποτε μισθωτή δραστηριότητα της επιλογής του βάσει της αποφάσεως 2/76, μειώθηκε σε ένα έως τέσσερα έτη.

Άρθρο 7

34. Με το άρθρο 7 της αποφάσεως 1/80, οι όροι της οποίας αποτελούν αντικείμενο της κύριας δίκης, οι διατάξεις που αφορούν τα μέλη της οικογένειας του Τούρκου εργαζομένου διευρύνθηκαν σημαντικά. Ειδικότερα, η πρώτη παράγραφος του άρθρου αυτού προβλέπει ότι τα μέλη της οικογένειας Τούρκου εργαζομένου ενταγμένου στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους, στα οποία έχει επιτραπεί να ζήσουν μαζί του, έχουν το δικαίωμα περιορισμένης πρόσβασης στην αγορά εργασίας στο κράτος αυτό εφόσον διαμένουν νομίμως επί τρία τουλάχιστον έτη. Εφόσον διαμένουν νομίμως επί πέντε τουλάχιστον έτη, έχουν ελεύθερη πρόσβαση σε οποιαδήποτε έμμισθη δραστηριότητα της επιλογής τους. Η κοινωνική πολιτική που διέπει το άρθρο 7 είναι σαφής. Προβλέποντας ότι επιτρέπεται στα μέλη της οικογένειας του Τούρκου εργαζομένου, ο οποίος κάνει χρήση των δικαιωμάτων που του παρέχει το άρθρο 6, να ζήσουν μαζί του, η διαμονή του εργαζομένου αυτού στο κράτος μέλος υποδοχής βελτιώνεται. Το αποτέλεσμα είναι προς όφελος τόσο του εργαζομένου (από την άποψη της βελτίωσης

της ποιότητας ζωής του) όσο και του κράτους υποδοχής (από την άποψη ενός μονιμότερα εγκατεστημένου εργατικού δυναμικού). Μεγάλο μέρος της κοινωνικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης βασίζεται σε τέτοιες εκτιμήσεις αμοιβαίου οφέλους.

35. Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί σχετικά με την ερμηνεία των άρθρων 6 και 7 της αποφάσεως 1/80 σε αρκετές περιπτώσεις και έχει θεσπίσει διάφορες γενικές αρχές σχετικές με τα μέλη της οικογένειας των Τούρκων εργαζομένων. Πρώτον, το άρθρο 7 παράγει άμεσα αποτελέσματα εντός των κρατών μελών, οπότε οι Τούρκοι υπήκοοι που υπάγονται σ' αυτό μπορούν να επικαλούνται απευθείας τα δικαιώματα που τους αναγνωρίζει⁷. Ως εκ τούτου, τα δικαιώματα που παρέχονται στα μέλη της οικογένειας αποτελούν δικαιώματα που απορρέουν από την ευρωπαϊκή νομοθεσία της Ένωσης και όχι δικαιώματα που απορρέουν από την εθνική νομοθεσία τα οποία ίσως καταστούν «ευρωπαϊκά» δικαιώματα στο μέλλον. Σ' αυτά περιλαμβάνεται το δικαίωμα διαμονής του μέλους της οικογένειας, που του έχει επιτραπεί η είσοδος στο κράτος μέλος υποδοχής, εν αναμονή της κτήσης των δικαιωμάτων για την ανάληψη εργασίας βάσει του άρθρου 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση. Κατ' επέκταση, οι προϋποθέσεις που μπορούν να συνοδεύουν τα εν λόγω δικαιώματα πρέπει να προσδιοριστούν βάσει του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όχι βάσει του εθνικού δικαίου.

36. Δεύτερον, η απόφαση 1/80 δεν διευκρινίζει την έννοια του «μέλους της οικογένειας» του Τούρκου εργαζομένου. Το Δικαστήριο

7 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 8ης Ιουλίου 2007, C-325/05, Derin (Συλλογή 2007, σ. I-6495, σκέψη 47).

έχει κρίνει ότι η έννοια του «μέλους της οικογένειας» πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο ενιαίας ερμηνείας σε κοινοτικό επίπεδο προς διασφάλιση της ομοιόμορφης εφαρμογής της εντός των κρατών μελών⁸. Αυτό αποτελεί αναπόφευκτο αποτέλεσμα του γεγονότος ότι το άρθρο 7 παράγει άμεσα αποτελέσματα.

37. Τρίτον, δεν μπορούν να υπάρξουν δικαιώματα που βασίζονται σε ψευδή γεγονότα. Τούτο συμβαίνει, π.χ., με το δικαίωμα διαμονής που φαινομενικώς απορρέει από τη σύναψη γάμου όταν, στην πραγματικότητα, ο γάμος είναι εικονικός⁹. Θα τονίσω, ωστόσο, ότι δεν τίθεται θέμα εικονικού γάμου, εν προκειμένω.

38. Τέταρτον, την αρχική απόφαση για το αν θα επιτραπεί σε μέλος της οικογένειας να εισέλθει και να διαμείνει με Τούρκο εργαζόμενο εντός κράτους μέλους τη λαμβάνει το εν λόγω κράτος¹⁰. Το κράτος υποδοχής έχει δικαίωμα να εξαρτά από όρους την είσοδο και τη διαμονή και, κατά συνέπεια, να ρυθμίζει τη διαμονή των προσώπων αυτών έως ότου αποκτήσουν δικαίωμα αποδοχής οποιασδήποτε προσφοράς εργασίας¹¹.

Οι όροι που μπορεί να επιβάλει το κράτος μέλος στο δικαίωμα διαμονής κατά τη διάρκεια της τριετούς περιόδου του άρθρου 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση

39. Ποιοι είναι οι όροι που μπορεί να επιβάλει το κράτος μέλος, όσον αφορά την απαίτηση, προκειμένου για δικαιώματα που βασίζονται στο άρθρο 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση, της «νόμιμης διαμονής» του μέλους της οικογένειας στο κράτος μέλος υποδοχής για τουλάχιστον τρία έτη;

40. Η Γερμανική και η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζουν με τις γραπτές παρατηρήσεις τους ότι οι όροι που μπορεί να θέσει ένα κράτος μέλος στην είσοδο και στη διαμονή των μελών της οικογένειας είναι απεριόριστοι. Η Ολλανδική Κυβέρνηση υιοθετεί μια μάλλον αμφιλεγόμενη άποψη. Αποδέχεται το γεγονός ότι υπάρχουν περιορισμοί ως προς τη φύση των όρων που μπορούν να επιβληθούν. Δεν θεωρεί, ωστόσο, ότι όρος που αφορά τον γάμο, όπως αυτός που επιβλήθηκε στην F. Rehliyan, εμπίπτει στο πεδίο των εν λόγω περιορισμών.

41. Ως προς το θέμα αυτό έχω διαφορετική άποψη.

42. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει σαφώς ότι το δικαίωμα των κρατών μελών να επιβάλλουν όρους στις περιπτώσεις αυτές δεν είναι απεριόριστο. Όπως έχει

8 — Απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2004, C-275/02, Ayaz (Συλλογή 2004, σ. I-8765, σκέψεις 38 και 39).

9 — Βλ. απόφαση της 5ης Ιουνίου 1997, C-285/95, Kol (Συλλογή 1997, σ. I-3069, σκέψη 25).

10 — Απόφαση της 17ης Απριλίου 1997, C-351/95, Kadiman (Συλλογή 1997, σ. I-2133, σκέψεις 31 και 32).

11 — Ομοίως (σκέψη 32).

κρίνει το Δικαστήριο με την απόφαση στην υπόθεση Kadıman¹², το κράτος μέλος διατηρεί τη δυνατότητα «να εξαρτά το δικαίωμα διαμονής από όρους *ικανούς να εξασφαλίσουν ότι η παρουσία του μέλους της οικογένειας στην επικράτεια του συμβιβάζεται με το πνεύμα και τον σκοπό του πρώτου εδαφίου του άρθρου 7 της αποφάσεως 1/80*»¹³.

43. Ποιο είναι το πνεύμα και ο σκοπός του πρώτου εδαφίου του άρθρου 7;

44. Σε γενικές γραμμές, το Δικαστήριο έκρινε ότι η διάταξη αυτή αποσκοπεί «στη διευκόλυνση της εργασίας και της διαμονής του Τούρκου εργαζομένου που είναι ενταγμένος στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους, εξασφαλίζοντας τη διατήρηση των οικογενειακών δεσμών του εντός του κράτους αυτού»¹⁴. Ομοίως, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι «το σύστημα που εγκαθιδρύει το άρθρο 7, πρώτο εδάφιο, αποσκοπεί στη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για τη συγκέντρωση της οικογένειας στο κράτος μέλος υποδοχής, επιτρέποντας, καταρχάς, την παρουσία των μελών της οικογένειας κοντά στον διακινούμενο εργαζόμενο και, στη συνέχεια, ενισχύοντας τη θέση τους με την αναγνώριση του δικαιώματος προσβάσεως σε θέση εργασίας εντός του κράτους αυτού»¹⁵. Στην απόφαση Eγύρ¹⁶, χρησιμοποίησε τη φράση «πραγματική συμβίωση της οικογένειας εντός του κράτους μέλους υποδοχής»¹⁷.

45. Το Δικαστήριο συγκεκριμενοποίησε τον σκοπό αυτόν αναφέροντας τις προϋποθέσεις που επιτρέπουν «την οικογενειακή συνένωση» και αποφαινόμενο ότι «αφού η είσοδος του μέλους της οικογένειας στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής επιτράπηκε προκειμένου το μέλος αυτό να συμβιώσει με την οικογένειά του, απαιτείται η συμβίωση αυτή να εκδηλωθεί επί ένα χρονικό διάστημα με την πραγματική συγκατοίκηση και συμβίωση με τον εργαζόμενο και να διαρκέσει μέχρις ότου ο ενδιαφερόμενος πληροί ο ίδιος τις προϋποθέσεις προσβάσεως στην αγορά εργασίας του κράτους αυτού»¹⁸. Συνοπτικότερα, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο εργαζόμενος και το μέλος της οικογένειας πρέπει να «ζουν υπό την ίδια στέγη»¹⁹.

46. Επηρεάζει ο γάμος της F. Pehlivan κατά τη διάρκεια της τριετούς περιόδου τη θέση της; Με άλλα λόγια, μπορεί να θεωρηθεί ότι έπαυσε να αποτελεί «μέλος της οικογένειας του Τούρκου εργαζομένου» λόγω της σύναψης του γάμου, με αποτέλεσμα την απώλεια των δικαιωμάτων που θα εξακολουθούσε να έχει διαφορετικά;

47. Κατά τη γνώμη μου, το να θεωρηθεί ότι το ερώτημα μπορεί να απαντηθεί με ένα απλό «ναι» ή «όχι» είναι εσφαλμένο. Το πραγματικό ερώτημα δεν είναι αν «ο ενδιαφερόμενος σύναψε γάμο». Στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο γάμος θα έχει αναπόφευκτα ως αποτέλεσμα την απώλεια των δικαιωμάτων βάσει του άρθρου 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση. Αντιθέτως, το

12 — Ομοίως (σκέψη 33).

13 — Η υπογράμμιση δική μου.

14 — Βλ. απόφαση Kadıman (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10, σκέψη 34).

15 — Βλ. αποφάσεις Kadıman (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10, σκέψη 36), Ayaz (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση υποσημείωση 8, σκέψη 41), και απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2004, C-467/02, Cetinkaya (Συλλογή 2004, σ. I-10895, σκέψη 25).

16 — Απόφαση της 22ας Ιουνίου 2000, C-65/98 (Συλλογή 2000, σ. I 4747).

17 — Σκέψη 34.

18 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Kadıman (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10, σκέψεις 35, 37 και 40) και απόφαση Eγύρ (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 16, σκέψη 28).

19 — Βλ., απόφαση Kadıman (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10, σκέψη 42).

ερώτημα που πρέπει να τεθεί είναι «αν ο γάμος έχει ως αποτέλεσμα τη λύση του οικογενειακού δεσμού με τον Τούρκο εργαζόμενο».

48. Συναφώς, θεωρώ ότι είναι απολύτως εφικτό να διατηρούνται οι οικογενειακοί δεσμοί και μετά τον γάμο. Αυτή η περίπτωση ισχύει, εξάλλου, για σημαντικό αριθμό ζευγαριών που ζουν με τις οικογένειές τους και μετά τον γάμο τους. Δεν είναι ασυνήθιστο τρεις ή ακόμη και τέσσερις οικογένειες να ζουν μαζί υπό την ίδια στέγη. Οποιαδήποτε απόφαση στο πλαίσιο αυτό είναι πιθανό να επικεντρώνεται στις κοινωνικές ή οικονομικές συνθήκες των οικείων οικογενειών. Στην περίπτωση των οικογενειών εργαζομένων που προσπαθούν να κάνουν μία αρχή σε άλλη χώρα, η επιλογή θα απορρευθεί συχνά από ένα συνδυασμό των συνθηκών αυτών. Οι οικογενειακοί δεσμοί ενδέχεται να είναι ισχυροί όσο η οικονομική κατάσταση είναι δύσκολη. Έχω τη γνώμη ότι πιθανόν να μην υπάρχει δεσμευτικός κανόνας ως προς το τι συνιστά χωριστή οικογένεια. Το αν οι οικογενειακοί δεσμοί διατηρήθηκαν μετά τον γάμο είναι ένα πραγματικό ζήτημα το οποίο θα κρίνεται κατά περίπτωση. Πρέπει να σταθμίζονται όλοι οι σχετικοί παράγοντες.

49. Μολονότι αρμόδιο να αποφανθεί είναι εν τέλει το εθνικό δικαστήριο, φρονώ ότι ουδόλως προκύπτει από τη διάταξη περί παραπομπής ότι, στην περίπτωση της F. Pehlivan, δεν διατηρήθηκαν οι οικογενειακοί δεσμοί. Η διάταξη περί παραπομπής αναφέρει ότι εισήλθε στις Κάτω Χώρες στις 11 Μαΐου 1999 και έζησε με τους γονείς της εκεί από τις 12 Αυγούστου 1999 και μετά. Αν και σύναψε γάμο στην Τουρκία στις 22 Δεκεμβρίου 2000 και ο σύζυγός της ζούσε μαζί της στις Κάτω

Χώρες στην κατοικία των γονέων της, τούτο συνέβη μόνο για εννέα μήνες (από τον Ιούνιο του 2002) πριν από την απέλαση του συζύγου της. Ένα χρόνο αργότερα, στις 10 Φεβρουαρίου 2004, ο γάμος λύθηκε. Η F. Pehlivan συνέχισε να ζει με τους γονείς της (σε διάφορες διευθύνσεις) μέχρι την 1η Απριλίου 2005²⁰, όταν η ίδια και ο γιος της μετακόμισαν. Η F. Pehlivan δεν διέκοψε τη συγκατοίκηση υπό την ίδια στέγη με τους γονείς της στις Κάτω Χώρες σε κανένα στάδιο της τριετούς περιόδου που απαιτείται για την απόκτηση των δικαιωμάτων βάσει του άρθρου 7.

50. Έχω τη γνώμη ότι η προσέγγιση που προτείνω αντικατοπτρίζεται στη σχετική νομολογία. Η απόφαση στην υπόθεση Eyür αφορούσε, όπως εν προκειμένω, την επίδραση του γάμου επί των δικαιωμάτων που απορρέουν από το άρθρο 7²¹. Στην υπόθεση εκείνη επρόκειτο για τη σύζυγο Τούρκου εργαζομένου ενταγμένου στη νόμιμη αγορά εργασίας της Αυστρίας. Της επετράπη να ζήσει μαζί του στο κράτος μέλος αυτό. Δύο χρόνια αργότερα, ο γάμος λύθηκε με διαζύγιο, αλλά οι πρώην σύζυγοι εξακολούθησαν να συμβιώνουν, όπως αποδεικνύεται από το γεγονός ότι απέκτησαν τέσσερα παιδιά μετά το διαζύγιο. Αργότερα τέλεσαν νέο γάμο μεταξύ τους, αφού είχε παρέλθει όμως η τριετία για την απόκτηση των δικαιωμάτων βάσει του άρθρου 7. Το Δικαστήριο, κρίνοντας ότι η σύζυγος δεν είχε χάσει τα δικαιώματά της βάσει του άρθρου αυτού, δεν έλαβε, κατ' ουσίαν, υπόψη τις επιπτώσεις του διαζυγίου στο δικαίωμά της διαμονής στο οικείο κράτος μέλος. Το Δικαστήριο επισήμανε ότι η συμπεριφορά του ζεύγους «υπήρξε συνεχώς

20 — Τουλάχιστον σύμφωνα με τη διάταξη περί παραπομπής. Βλ. υποσημείωση 5.

21 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 16.

σύμφωνη με τον σκοπό που εξυπηρετεί [το άρθρο 7], δηλαδή την *πραγματική* συμβίωση της οικογένειας εντός του κράτους μέλους υποδοχής»²².

51. Εφαρμόζοντας τη συλλογιστική αυτή σε πρόσωπο στην κατάσταση της E. Pehlivan, δεν θεωρώ ότι η αλλαγή της οικογενειακής της κατάστασης πρέπει να επηρεάσει με οποιονδήποτε τρόπο τα δικαιώματά της βάσει του άρθρου 7.

52. Είναι αληθές, όπως υποστηρίζει με τις γραπτές παρατηρήσεις της η Ολλανδική Κυβέρνηση, ότι το Δικαστήριο επισήμανε επίσης στην απόφαση Eγϋρ ότι οι αρμόδιες εθνικές αρχές δεν έθεσαν υπό αμφισβήτηση το δικαίωμα διαμονής της συζύγου κατά την περίοδο της συγκατοίκησης²³. Ωστόσο, φρονώ ότι το Δικαστήριο επισήμανε το γεγονός αυτό ακροθιγώς και ότι δεν αποτέλεσε μέρος του κυρίως σκεπτικού του στην υπόθεση εκείνη, το οποίο στηρίχθηκε στην αδιάλειπτη συμβίωση του ζεύγους.

53. Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων έχω τη γνώμη ότι δεν μπορεί βασίμως να επιβληθεί όρος, όπως αυτός που αναφέρεται στο ερώτημα 1β, σύμφωνα με τον οποίο οι εθνικές αρχές μπορούν να ανακαλούν αυτομάτως την άδεια διαμονής του μέλους της οικογένειας που συνάπτει γάμο κατά τη διάρκεια της τριετούς περιόδου που απαιτείται για

την απόκτηση των δικαιωμάτων βάσει του άρθρου 7.

54. Υπάρχουν κάποια θέματα τα οποία απαιτούν τη διαφοροποίηση ή την παρέκκλιση από αυτή την άποψη;

55. Πρώτον, το γεγονός ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι πρέπει να ληφθεί υπόψη ο κανονισμός 1612/68²⁴ κατά την ερμηνεία του άρθρου 7²⁵ μπορεί να επηρεάσει τη συλλογιστική που ανέπτυξα ανωτέρω.

56. Φρονώ ότι αυτό δεν ισχύει.

57. Κατά το άρθρο 10 του εν λόγω κανονισμού, τα μέλη των οικογενειών που έχουν δικαίωμα «εγκαταστάσεως» μαζί με τον εργαζόμενο υπήκοο ενός κράτους μέλους που απασχολείται στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους είναι α) έκαστος των συζύγων και οι κατιόντες τους οι οποίοι έχουν ηλικία κάτω των 21 ετών ή συντηρούνται από αυτόν και β) οι ανιόντες του εργαζομένου αυτού και της συζύγου του, του οποίους αυτός

22 — Σκέψη 34.

23 — Ομοίως (σκέψη 35).

24 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33), όπως έχει τροποποιηθεί. Με ισχύ από τις 30 Απριλίου 2006, τα άρθρα 10 και 11 του εν λόγω κανονισμού καταργήθηκαν και αντικαταστάθηκαν από την οδηγία 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ 2004, L 158, σ. 77, με διορθωτικό ΕΕ 2004, L 229, σ. 35).

25 — Βλ. απόφαση Ayaz (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 8, σκέψη 45).

συντηρεί. Το άρθρο 11 παρέχει το δικαίωμα στον σύζυγο και τα τέκνα «που είναι κάτω των 21 ετών ή συντηρούνται από αυτόν» να αναλαμβάνουν μισθωτή δραστηριότητα στο κράτος μέλος στο οποίο εργάζεται ο υπήκοος άλλου κράτους μέλους. Εφαρμόζοντας τις διατάξεις των άρθρων αυτών στην ερμηνεία του άρθρου 7 της αποφάσεως 1/80, η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο άνω των 21 ετών πρέπει να χαρακτηρίζεται ως μέλος της οικογένειας μόνον αν συντηρείται από τον εν λόγω εργαζόμενο²⁶.

58. Παρά το γεγονός ότι το Δικαστήριο έλαβε υπόψη τον κανονισμό 1612/68 στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου 7 της αποφάσεως 1/80, επισήμανε επίσης ότι η χρήση του εν λόγω κανονισμού ως βοηθήματος για την ερμηνεία του άρθρου 7 είναι περιορισμένη²⁷. Ειδικότερα, το άρθρο 10 του κανονισμού προβλέπει υπέρ των μελών της οικογένειας ενός πολίτη της ΕΕ ένα άνευ περιορισμών δικαίωμα εγκατάστασης μαζί με τον γονέα που εργάζεται σε άλλο κράτος μέλος. Αντιθέτως, το άρθρο 7 παρέχει μόνον περιορισμένο δικαίωμα για το οποίο απαιτείται, τουλάχιστον, η χορήγηση από τις εθνικές αρχές του οικείου κράτους άδειας εισόδου και διαμονής. Ενώ το άρθρο 11 του κανονισμού επιτρέπει στα μέλη της οικογένειας να συνάψουν σχέση εργασίας αμέσως μετά την άφιξη, το αντίστοιχο δικαίωμα δυνάμει του άρθρου 7 περιορίζεται από την απαίτηση της παρέλευσης τριετούς περιόδου στο κράτος μέλος. Το γενικό

πλαίσιο των κανόνων μπορεί να είναι όμοιο στις δύο περιπτώσεις, το ειδικό όμως πλαίσιο διαφέρει.

59. Επισημαίνω επίσης ότι, όταν το Δικαστήριο κλήθηκε στην υπόθεση Diatta να εξετάσει την έννοια του όρου «εγκατάσταση» σύμφωνα με το άρθρο 10 του κανονισμού, έκρινε ρητώς ότι «δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι υφίσταται απαίτηση [στον κανονισμό] μιας και μόνο μόνιμης οικογενειακής κατοικίας»²⁸, ενώ ακριβώς αυτόν τον όρο επέβαλε το Δικαστήριο στην περίπτωση μελών της οικογένειας Τούρκου εργαζομένου που διεκδικούσαν δικαιώματα βάσει του άρθρου 7.

60. Επομένως, φρονώ ότι η διαφοροποίηση μεταξύ της διατύπωσης, των σκοπών και της ερμηνείας των άρθρων 10 και 11 του κανονισμού 1612/68 και του άρθρου 7 της αποφάσεως 1/80 είναι τέτοια ώστε δεν μπορούν να εξαχθούν χρήσιμες ενδείξεις από τα πρώτα ως προς την ερμηνεία του δεύτερου στην παρούσα υπόθεση.

61. Δεύτερον, η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η ερμηνεία του άρθρου 7 κατά τρόπο που δεν αντικατοπτρίζει με ακρίβεια τις διατάξεις του κανονισμού 1612/68 θα εξασφάλιζε σε αυτούς που αποκτούν δικαιώματα βάσει του άρθρου 7 ευνοϊκότερη μεταχείριση από αυτήν που έχουν οι αντίστοιχοι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα αντιβαίνει στο άρθρο 59 του πρόσθετου πρωτοκόλλου.

26 — Η E. Pehlivan υποστηρίζει με τις γραπτές παρατηρήσεις της ότι υπήρξε καθ' όλο τον κρίσιμο χρόνο συντηρούμενη από τους γονείς της. Μόνο μετά την 1η Απριλίου 2005, όταν απέκτησε χωριστή κατοικία, έλαβε επίδομα από τις υπηρεσίες κοινωνικής ασφάλισης. Δεδομένου ότι το εθνικό δικαστήριο δεν εξετάζει στη διάταξη περί παραπομπής το ζήτημα της οικονομικής εξάρτησης της Pehlivan και δεδομένης της άποψης που ανέπτυξε όσον αφορά την εφαρμογή του κανονισμού 1612/68 στα υποβληθέντα ερωτήματα, δεν θα εξετάσω περαιτέρω το ζήτημα αυτό.

27 — Βλ. απόφαση Derin (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 7, σκέψη 68).

28 — Απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1985, 267/83 (Συλλογή 1985, σ. 567, σκέψη 18).

62. Δεν συμμερίζομαι αυτή την άποψη.

63. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει σαφώς ότι το άρθρο 59 του πρόσθετου πρωτοκόλλου δεν μπορεί να ερμηνευθεί με αυτόν τον περιοριστικό τρόπο. Αντί να εξετάζεται η ακριβής αντιστοιχία μεταξύ των δικαιωμάτων των Τούρκων πολιτών και των δικαιωμάτων των πολιτών της Ένωσης, είναι απαραίτητο να ληφθεί υπόψη η συνολική εικόνα²⁹. Τα δικαιώματα των πρώτων βάσει της αποφάσεως 1/80 είναι σε πολλές περιπτώσεις πιο περιορισμένα από εκείνα που διαθέτουν οι δεύτεροι βάσει του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης γενικώς³⁰. Υπό την έννοια αυτή, θεωρώ ότι η ερμηνεία του άρθρου 7 με τον τρόπο που προτείνω δεν οδηγεί σε παράβαση του άρθρου 59.

64. Τρίτον, η Ολλανδική Κυβέρνηση επικαλείται προς στήριξη των ισχυρισμών της την οδηγία 2003/86³¹. Επισημαίνει ότι οι διατάξεις του άρθρου 4, παράγραφος 2, στοιχείο β', και του άρθρου 4, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας, σύμφωνα με τις οποίες τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέπουν στα μέλη της οικογένειας να εισέλθουν και να διαμείνουν στο έδαφός τους, δεν καλύπτουν τα έγγαμα τέκνα του προσώπου που είναι

επιφορτισμένοι με τη συντήρησή τους³². Η εν λόγω κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τούτο σημαίνει ότι ο νομοθέτης, εκδίδοντας την οδηγία αυτή και διευρύνοντας την γενικώς, εκτιμά ότι η έννοια της οικογενειακής επανένωσης δεν έχει εφαρμογή στα τέκνα που έχουν συνάψει γάμο.

65. Έχω, επίσης, τη γνώμη ότι δεν προκύπτουν χρήσιμες ενδείξεις από τις διατάξεις αυτού του κοινοτικού νομοθετικού κειμένου. Από τον τρόπο με τον οποίο καθορίζει την άσκηση του γενικού δικαιώματος οικογενειακής επανένωσης υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια των κρατών μελών³³ προκύπτει ότι ο σκοπός της οδηγίας είναι πολύ ευρύτερος από τον σκοπό του άρθρου 7. Συνεπώς, η εφαρμογή της μπορεί να είναι στενότερη. Περαιτέρω, το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας ορίζει ρητώς ότι δεν θίγει τις ευνοϊκότερες διατάξεις, μεταξύ άλλων, «διμερών [...] συμφωνιών μεταξύ της Κοινότητας ή της Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφενός, και τρίτων χωρών, αφετέρου». Οι εν λόγω διμερείς συμφωνίες περιλαμβάνουν προφανώς τη Συμφωνία Συνδέσεως και την απόφαση 1/80. Οι ευνοϊκότερες διατάξεις τους υπερισχύουν.

66. Τέταρτον, μήπως έχει επηρεασθεί το συμπέρασμά μου από το γεγονός, το οποίο επισημαίνει και η Γερμανική Κυβέρνηση με

29 — Βλ., συναφώς, απόφαση Derin (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 7 ανωτέρω, σκέψεις 69 έως 71).

30 — Βλ., απόφαση της 7ης Ιουλίου 2005, C-373/03, Aydinli (Συλλογή 2005, σ. I 6181, σκέψη 31). Για πληρέστερη ανάλυση του ρόλου του άρθρου 59 του πρόσθετου πρωτοκόλλου στο πλαίσιο του άρθρου 7, βλ. προτάσεις μου της ίδιας ημερομηνίας με τις παρούσες προτάσεις στην υπόθεση C-303/08, Bozkurt (σημείο 48 επ).

31 — Οδηγία 2003/86/EK του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης (ΕΕ 2003, L 251, σ. 12).

32 — Στο άρθρο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2003/86 ορίζεται ως ο «υπήκοος τρίτης χώρας που διαμένει νόμιμα σε κράτος μέλος και υποβάλλει, ο ίδιος ή τα μέλη της οικογένειάς του, αίτηση οικογενειακής επανένωσης προκειμένου να επανενωθούν μαζί του/της».

33 — Άρθρο 1 της οδηγίας 2003/86.

τις γραπτές παρατηρήσεις της, ότι το Δικαστήριο ερμήνευσε την υποχρέωση να ζουν τα μέλη της οικογένειας κάτω από την ίδια στέγη με τρόπο που επιδέχεται ορισμένες εξαιρέσεις στην απαίτηση πραγματικής συγκατοίκησης στον ίδιο τόπο;

καθαρά διοικητικής προϋπόθεσης) που μπορεί να επιβάλει το μέλος υποδοχής σε σχέση με την έννοια της νόμιμης διαμονής είναι ο όρος της συγκατοίκησης.

67. Φρονώ πως όχι.

70. Δεν συμφωνώ με την άποψη αυτή.

68. Είναι αληθές ότι το Δικαστήριο έκρινε στην υπόθεση Kadiman³⁴ ότι αντικειμενικές περιστάσεις, όπως η απόσταση του τόπου εργασίας ή του κέντρου επαγγελματικής καταρτίσεως του μέλους της οικογένειας, μπορούσαν να δικαιολογήσουν την έλλειψη συγκατοίκησης κάτω από την ίδια στέγη³⁵. Ωστόσο, δεν θεωρώ ότι αυτό συνιστά παρέκκλιση από την απαίτηση να υπάρχει, στο μέτρο του δυνατού και του εφικτού, πραγματική συγκατοίκηση. Αντιθέτως, ερμηνεύω το γεγονός αυτό ως ένδειξη του εύρους της προσέγγισης του Δικαστηρίου στην έννοια. Με άλλα λόγια, ανάλογα με την περίπτωση, η έμφαση πρέπει να δίδεται στο πνεύμα και όχι στο γράμμα της εν λόγω απαίτησης.

71. Είναι, βέβαια, προφανές ότι το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να απαιτήσει να κατοικούν κάτω από την ίδια στέγη ο Τούρκος εργαζόμενος και το μέλος της οικογένειάς του στο οποίο έχει επιτραπεί να ζήσουν μαζί. Αυτή είναι η προφανής *ουσιαστική προϋπόθεση* που μπορεί να επιβληθεί και αποτελεί το αναπόφευκτο αποτέλεσμα της νομολογίας του Δικαστηρίου επί του θέματος αυτού³⁶. Εφόσον το δικαίωμα πρόσβασης στην αγορά εργασίας βάσει του άρθρου 7 γεννάται μόνο μετά τη συμπλήρωση της τριετίας, οι εθνικές αρχές πρέπει επίσης να έχουν τη δυνατότητα να επιβάλουν την ουσιαστική προϋπόθεση ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου αναμονής, δεν θα υπάρξει πρόσβαση στην αγορά εργασίας.

69. Τέλος, για λόγους πληρότητας, θα εξετάσω ποιες προϋποθέσεις μπορεί να επιβάλλει ένα κράτος μέλος, προκειμένου το μέλος της οικογένειας να «διαμένει νομίμως» κατά την έννοια του άρθρου 7. Απαντώντας σε ερώτηση του Δικαστηρίου κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή υποστήριξε ότι, μετά την έκδοση της αποφάσεως που επιτρέπει την είσοδο, ο μόνος όρος (πέραν μιας

72. Επομένως, το κράτος μέλος μπορεί να απαιτήσει από το μέλος της οικογένειας να συμμορφωθεί με τις *διοικητικές προϋποθέσεις* που έχουν προβλεφθεί για τον έλεγχο και την επαλήθευση του αν πληρούνται οι δύο αυτές ουσιαστικές προϋποθέσεις: ότι υπάρχει συγκατοίκηση και ότι το μέλος της οικογένειας όντως δεν εργάζεται. Φρονώ, επίσης, ότι το κράτος μέλος υποδοχής πρέπει να έχει την εξουσία να ελέγχει ανά τακτά χρονικά διαστήματα ότι οι λόγοι για τους οποίους χορηγήθηκε αρχικώς η άδεια εισόδου και διαμονής υπήρχαν πράγματι και εξακολουθούν

34 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10 ανωτέρω.

35 — Βλ. σκέψη 42.

36 — Βλ. σημεία 44 επ.

να υπάρχουν. Στην περίπτωση που δόθηκε σε κάποιον άδεια εισόδου στο κράτος υποδοχής για να ζήσει εκεί με τον (τη) σύζυγό του (της) (γεγονός που, βεβαίως, δεν ισχύει στην προκειμένη περίπτωση) το κράτος μέλος αυτό μπορεί νομίμως, κατά την άποψή μου, να επιβάλει όρους που θα έχουν ως σκοπό να αποδειχθεί ότι ο γάμος δεν είναι εικονικός³⁷. Η διοικητική υποχρέωση δήλωσης στις αρμόδιες αρχές κατά την άφιξη και η περιοδική ανανέωση της δήλωσης μπορούν νομίμως να επιβληθούν. Η υποχρέωση να ανανεώνει το μέλος της οικογένειας την άδεια διαμονής κατά τη λήξη της είναι προδήλως νόμιμη.

74. Με βάση τα προηγηθέντα, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο ερώτημα 1β την απάντηση ότι το πρώτο εδάφιο της πρώτης παραγράφου του άρθρου 7 της αποφάσεως 1/80 έχει την έννοια ότι απαγορεύει στα κράτη μέλη να ορίζουν ότι, κατά τη διάρκεια της τριετίας που προβλέπεται με τη διάταξη αυτή, το μέλος της οικογένειας στο οποίο έχει επιτραπεί η διαμονή παύει πλέον να αντλεί δικαιώματα από τη διάταξη αυτή εάν συνάψει γάμο, ακόμη και αν εξακολουθεί να ζει με τον Τούρκο εργαζόμενο.

Ερωτήματα 1α και 2

73. Φρονώ, επίσης, ότι το κράτος μέλος μπορεί νομίμως να επιβάλει έναν όρο που θα τον ονόμαζα «*όρο δημόσιας τάξης*», βάσει του οποίου τα μέλη της οικογένειας θα υποχρεούνται να τηρούν τους κανόνες που αφορούν τη δημόσια τάξη, τη δημόσια ασφάλεια και τη δημόσια υγεία κατά τη διάρκεια της διαμονής τους. Τούτο αντικατοπτρίζει το άρθρο 14, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80, το οποίο προβλέπει ότι οι διατάξεις του τμήματος I της αποφάσεως πρέπει να εφαρμόζονται «*υπό την επιφύλαξη των περιορισμών που δικαιολογούνται από λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας και δημοσίας υγείας*».

75. Η απάντηση που προτείνω στο ερώτημα 1β αρκεί για να μπορέσει το αιτούν δικαστήριο να αποφανθεί για το δικαίωμα διαμονής της F. Pehlivan στις Κάτω Χώρες. Για λόγους πληρότητας, θα εξετάσω επίσης τα ερωτήματα 1α και 2.

37 — Δεν θέλω να αναφερθώ άνευ λόγου σε άλλη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεδομένου ότι θεωρώ ότι θα ήταν λάθος να θεωρηθεί η νομοθεσία αυτή ως περιοριστική στην προσέγγισή της, αλλά επισημαίνω συναφώς ότι το άρθρο 16, παράγραφος 4, της οδηγίας 2003/86 επιτρέπει στα κράτη μέλη «να διενεργούν ειδικούς ελέγχους και επιθεωρήσεις όταν υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες για την ύπαρξη απάτης ή εικονικών γάμων [...] Ειδικοί έλεγχοι μπορούν επίσης να διενεργούνται επ' ευκαιρία της ανανέωσης της άδειας διαμονής μελών της οικογένειας».

76. Με τα ερωτήματα αυτά, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν οι αρμόδιες εθνικές αρχές μπορούν να αμφισβητήσουν το φερόμενο ως κτηθέν δυνάμει του άρθρου 7 δικαίωμα διαμονής μετά τη συμπλήρωση της τριετίας που απαιτείται για την κτήση των δικαιωμάτων βάσει του άρθρου αυτού.

Η κατάσταση πριν από τη συμπλήρωση της τριετίας του άρθρου 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση

77. Τα ερωτήματα 1α και 2 θέτουν έμμεσα μόνον το ζήτημα των συνθηκών υπό τις οποίες το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να απελάσει μέλος οικογένειας που έχει λάβει άδεια εισόδου σε κράτος υποδοχής ως μέλος οικογένειας, αλλά δεν έχει ακόμα αποκτήσει δικαιώματα βάσει του άρθρου 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση. Το ζήτημα συζητήθηκε, ωστόσο, διεξοδικά τόσο με τις γραπτές παρατηρήσεις της F. Pehlivan όσο και κατά την επ' ακροατηρίου συνεδρίαση. Θα το εξετάσω, επομένως, εν συντομία.

78. Στην περίπτωση αυτή, εκ νέου, υπήρξε μία πόλωση των επιχειρημάτων. Η Επιτροπή, όταν της ζητήθηκε να διευκρινίσει τη θέση της κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, διευκρίνισε ότι, εάν επιτραπεί σε μέλος της οικογένειας η είσοδος σε κράτος μέλος δυνάμει του άρθρου 7, το κράτος μέλος δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να τον απελάσει. Η μόνη κύρωση που θα μπορούσε να του επιβληθεί ήταν διοικητικής φύσεως. Οι κυβερνήσεις των κρατών μελών προέβαλαν την αντίθετη άποψη, υποστηρίζοντας ότι οποιαδήποτε παραβίαση των όρων που επιβλήθηκαν νομίμως από το κράτος υποδοχής μπορεί να οδηγήσει σε απέλαση.

79. Δεν συμφωνώ με καμία από τις απόψεις αυτές.

80. Στα σημεία 71 έως 73 ανωτέρω, καθόρισα τις προϋποθέσεις τις οποίες θεωρώ ότι μπορεί να επιβάλει νομίμως το μέλος υποδοχής. Διαίρεσα τις προϋποθέσεις αυτές σε τρεις κατηγορίες: ουσιαστικές, διοικητικές και δημόσιας τάξης.

81. Φρονώ ότι δεν υφίσταται βάσιμος λόγος για τον οποίο ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να απελάσει μέλος της οικογένειας που παραβιάζει σαφώς και ανεπανόρθωτα μία ουσιαστική προϋπόθεση. Το πρόσωπο αυτό επέδειξε ότι είναι προδήλως ανίκανο να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που του αναλογούν επί των οποίων βασίστηκε το δικαίωμα διαμονής. Τούτο όμως τελεί υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών³⁸. Η F. Pehlivan φρονεί ότι η απέλαση, κατά παράβαση της εν λόγω γραμμής της νομολογίας, δεν είναι νόμιμη. Συμφωνώ με την άποψη αυτή.

82. Στην περίπτωση των διοικητικών προϋποθέσεων, οι κυρώσεις που αφορούν την παράβαση πρέπει να είναι ανάλογες. Έτσι, στην υπόθεση Ergat³⁹, το Δικαστήριο έκρινε ότι «σε [σχέση με την εξουσία των κρατών μελών για την επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση παραβάσεως των διοικητικών υποχρεώσεων],

38 — Η F. Pehlivan αναφέρεται στο άρθρο 8 της Σύμβασης σχετικά με το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής και, ειδικότερα, στην απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 21ης Δεκεμβρίου 2001 στην υπόθεση Sen κατά Κάτω Χωρών, αίτηση αριθ. 31465/46. Συμφωνώ ότι η νομολογία αυτή του Δικαστηρίου αυτού μπορεί να έχει εφαρμογή σε πρόσωπο που βρίσκεται στην κατάσταση της.

39 — Απόφαση της 16ης Μαρτίου 2000, C-329/97 (Συλλογή 2000, σ. I-1487, σκέψεις 56 και 57).

από πάγια νομολογία που αφορά τη μη τήρηση των διατυπώσεων που απαιτούνται για την αναγνώριση του δικαιώματος διαμονής ενός ατόμου που προστατεύεται από το κοινοτικό δίκαιο προκύπτει ότι τα κράτη μέλη μπορούν μεν να επιβάλλουν για την παράβαση των σχετικών υποχρεώσεων κυρώσεις ανάλογες εκείνων που επιβάλλονται για εθνικές παραβάσεις μικρότερης σημασίας, δεν επιτρέπεται όμως να επιβάλλουν δυσανάλογα βαριές κυρώσεις οι οποίες να παρεμποδίζουν την άσκηση αυτού του δικαιώματος διαμονής [...]». Και το Δικαστήριο συνέχισε επισημαίνοντας ότι «τούτο συμβαίνει ιδίως με την επιβολή της ποινής φυλακίσεως και, κατά μείζονα λόγο, με την απέλαση, η οποία αναιρεί αυτό τούτο το δικαίωμα διαμονής που παρέχει και εγγυάται η απόφαση 1/80 [...]».

83. Όσον αφορά την παράβαση προϋπόθεσης δημόσιας τάξης, πρέπει να εφαρμόζεται το άρθρο 14, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80. Η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την εφαρμογή της προϋποθέσεως αυτής πρέπει να τηρείται⁴⁰. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να τηρείται, επίσης, η αρχή της αναλογικότητας. Για να το θέσω απλούστερα, εάν ένα μέλος της οικογένειας καταδικαστεί για σχετικά μικρό αδίκημα, είναι τελείως δυσανάλογο να ζητείται για τον λόγο αυτόν η απέλασή του.

40 — Για πληρέστερη ανάλυση του άρθρου 14, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 και τη σχετική νομολογία, βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση C-303/08, *Bozkurt*, της ίδιας ημερομηνίας με τις παρούσες προτάσεις (σημεία 73 επ.).

84. Η πληρότητα απαιτεί επίσης να εξετάσω σε αυτό το στάδιο το ζήτημα της ασφάλειας δικαίου. Η αρχή αυτή επιβάλλει οι κανόνες δικαίου να είναι σαφείς και ακριβείς, τα δε αποτελέσματά τους να μπορούν να προβλεφθούν, ιδίως όταν οι κανόνες αυτοί ενδέχεται να έχουν δυσμενείς συνέπειες για τους ιδιώτες. Το ζήτημα συζητήθηκε εκτενώς κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση και εν πάση περιπτώσει χρήζει απαντήσεως.

85. Η F. Pehlivan, αν και ήταν υποχρεωμένη να ενημερώσει τις εθνικές αρχές για τον γάμο της άμεσα, το έπραξε τον Μάιο του 2002, δηλαδή, περίπου 16 μήνες μετά την τέλεσή του⁴¹.

86. Η F. Pehlivan προέβαλε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι, δεδομένου ότι το δικαίωμά της εισόδου στις Κάτω Χώρες βασίστηκε στην οικογενειακή της κατάσταση, αυτό έπρεπε να αναγράφεται ευκρινώς στην άδεια διαμονής που εκδόθηκε κατά την είσοδό της. Η αναγραφή αυτή θα καθιστούσε σαφές, αν μη τι άλλο κατ' αναγκασία συνεπαγωγή, ότι οποιαδήποτε μεταβολή στην οικογενειακή της κατάσταση έπρεπε να κοινοποιηθεί στις αρμόδιες αρχές. Ωστόσο, όπως αντιλαμβανομαι την άποψη της F. Pehlivan (την οποία δεν αμφισβήτησαν οι λοιποί διάδικοι κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση), η σημασία της κατάστασής της ως άγαμης ουδόλως προέκυπτε από το έγγραφο της άδειας διαμονής που της χορηγήθηκε όταν εισήλθε στις Κάτω Χώρες.

41 — Βλ. σημείο 18 ανωτέρω.

87. Αντιθέτως, η υποχρέωση της F. Pehlivan να κοινοποιήσει τη μεταβολή της κατάστασής της απέρρευε από τη Vc 2000, και ιδίως από το τμήμα της B2/8.3⁴². Πράγματι, από το έγγραφο αυτό προκύπτει ότι παρόμοια κατάσταση δημιουργείται όταν ο ενδιαφερόμενος αποκτά τέκνο, όπως συνέβη με την F. Pehlivan κατά τη διάρκεια της τριετούς περιόδου. Η Vc 2000 είναι ένα ογκώδες έγγραφο. Δεν αποτελεί μέρος της εθνικής νομοθεσίας που διέπει τα δικαιώματα διαμονής. Η Ολλανδική Κυβέρνηση την περιέγραψε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ως «διοικητικό έγγραφο» που περιέχει κατευθυντήριες γραμμές για τους υπαλλήλους κατά την εφαρμογή του νόμου. Κατά την αντίληψή μου, η περίπτωση να μπορούσε η F. Pehlivan να έχει πρόσβαση στο έγγραφο αυτό και να κατανοήσει το περιεχόμενό του ήταν μάλλον αδύνατη.

88. Τούτου δοθέντος, δεν κατανοώ πώς μπορεί βασίμως να υποστηριχθεί ότι η F. Pehlivan έπρεπε να γνωρίζει ότι είχε υποχρέωση να ενημερώσει τις αρχές των Κάτω Χωρών για τον γάμο της. Το γεγονός ότι δεν κατέστη σ' αυτήν σαφές ότι είχε υποχρέωση να το πράξει, συνιστά πρόδηλη παραβίαση της αρχής της ασφάλειας δικαίου. Δεν μπορεί να υπάρξει ούτε σαφήνεια ούτε ακρίβεια του περιεχομένου ενός εγγράφου (της Vc 2000) στο οποίο ένα πρόσωπο στη θέση της F. Pehlivan δεν μπορεί να έχει, για πρακτικούς λόγους,

πρόσβαση. Υπήρξε επομένως παραβίαση της αρχής της ασφάλειας δικαίου εν προκειμένω.

Η κατάσταση μετά τη συμπλήρωση της τριετίας του άρθρου 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση

89. Θα ασχοληθώ με το θέμα αυτό θεωρητικά —η άποψή μου δεν θα επηρεάσει τη θέση της F. Pehlivan. Ας υποθέσουμε ότι η τριετία του άρθρου 7, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίπτωση, έχει συμπληρωθεί. Το μέλος της οικογένειας έχει παραβεί έναν από τους όρους που ισχύουν για τη διαμονή του κατά τη διάρκεια της εν λόγω τριετίας, αλλά το κράτος υποδοχής λαμβάνει γνώση του γεγονότος αυτού μετά το πέρας της τριετίας. Μπορεί το κράτος μέλος να λάβει μέτρα για την παράβαση του όρου αναδρομικά; Ειδικότερα, μπορεί το κράτος μέλος υποδοχής να απελάσει το πρόσωπο αυτό; Μπορεί να προβληθεί το επιχείρημα ότι το κράτος μέλος ενεργεί εκπρόθεσμα;

90. Τα κράτη μέλη που κατέθεσαν παρατηρήσεις έχουν την άποψη ότι ο χρόνος της αμφισβήτησης από τις εθνικές αρχές είναι άνευ σημασίας.

91. Η F. Pehlivan και η Επιτροπή έχουν αντίθετη άποψη. Μετά την πάροδο της τριετίας, το μέλος της οικογένειας έχει δικαιώματα που απορρέουν από το άρθρο 7, τα οποία είναι αυτοτελή και δεν μπορούν πλέον να αμφισβητηθούν.

42 — Προπαρατεθείσα στο σημείο 15 ανωτέρω.

92. Δεν νομίζω ότι αυτό είναι σωστό.

93. Η πρώτη περίπτωση του άρθρου 7 απαιτεί τα μέλη της οικογένειας να «διαμένουν νομίμως στο κράτος μέλος αυτό επί τρία τουλάχιστον έτη». Επομένως, το κριτήριο δεν είναι αν το εν λόγω πρόσωπο διαμένει, αλλά αν διαμένει νόμιμα. Από τη φράση αυτή συνάγω ότι πρόθεση του συντάκτη της αποφάσεως 1/80 ήταν να έχει συμμορφωθεί το άτομο με τις ουσιαστικές προϋποθέσεις που συνδέονται με το δικαίωμα διαμονής του κατά την είσοδό του στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους καθώς και σε κάθε μεταγενέστερη ανανέωση του εν λόγω δικαιώματος διαμονής. Η απλή διαμονή στο έδαφος του κράτους αυτού, άνευ ετέρου, δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την κτήση δικαιωμάτων.

94. Το Δικαστήριο δεν έχει αποφανθεί επί αυτού σε σχέση με το άρθρο 7. Ωστόσο, παρόμοιο ζήτημα ανέκυψε στην απόφαση στην υπόθεση Kol⁴³, σε σχέση με το άρθρο 6 της αποφάσεως 1/80, όπου τέθηκε υπό κρίση η ερμηνεία του όρου «νόμιμη απασχόληση» κατά το άρθρο αυτό. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο εργαζόμενος δεν μπορεί να αποκτήσει δικαιώματα δυνάμει του άρθρου αυτού κατά τη διάρκεια περιόδου για την οποία είχε γίνει ψευδής δήλωση. Η άδεια διαμονής του εργαζομένου ανακλήθηκε, επομένως, κατόπιν της διαπιστώσεως της απάτης⁴⁴.

95. Ωστόσο, από κανένα στοιχείο της δι-άταξης περί παραπομπής δεν προκύπτει ότι υπήρξε απάτη στην περίπτωση της F. Pehlivan. Ειδικότερα, δεν υπάρχει κανένα στοιχείο που να μαρτυρεί ότι ο γάμος ήταν εικονικός. Ούτε, λαμβανομένων υπόψη των απόψεων που εξέθεσα στο σημείο 88 ανωτέρω, μπορεί να λεχθεί ότι υπήρξε παράλειψη γνωστοποίησης πληροφοριών. Η Γερμανική Κυβέρνηση υποστηρίζει με τις παρατηρήσεις της ότι η παράλειψη αυτή αποτελεί στοιχείο για το ότι υπήρξε εξαπάτηση. Ο ισχυρισμός αυτός είναι αβάσιμος και πρέπει κατά συνέπεια να απορριφθεί.

96. Η F. Pehlivan υποστηρίζει ότι η αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης απαγορεύει σε κράτος μέλος να ανακαλέσει το δικαίωμα διαμονής μετά την παρέλευση της τριετίας. Ωστόσο, η προσδοκία την οποία μπορεί δικαιολογημένα να έχει ένα μέλος της οικογένειας είναι ότι θα μπορεί να αξιώσει δικαιώματα βάσει του πρώτου εδαφίου του άρθρου αυτού μετά από τρία έτη νόμιμης διαμονής. Θεωρώ, επομένως, ότι οι παρατηρήσεις της F. Pehlivan είναι εσφαλμένες.

97. Με το δεύτερο ερώτημα ερωτάται αν υπάρχει «άλλη αρχή του ευρωπαϊκού δικαίου», η οποία να απαγορεύει στις αρμόδιες εθνικές αρχές να θέτουν υπό αμφισβήτηση το δικαίωμα διαμονής που φέρεται ως κτηθέν βάσει του άρθρου 7 μετά την παρέλευση της τριετίας που απαιτείται για την κτήση του δικαιώματος βάσει του άρθρου αυτού.

43 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 9 ανωτέρω.

44 — Σκέψη 26.

98. Αναφέρθηκα ανωτέρω στην υποχρέωση συμμόρφωσης με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και στις θεμελιώδεις αρχές της αναλογικότητας, της ασφάλειας δικαίου και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Όλα αυτά μπορεί να περιορίζουν την ελευθερία των εθνικών αρχών να αναλάβουν μια συγκεκριμένη μορφή δράσης σε ειδικές περιστάσεις. Δεν θίγουν, όμως, κατά τη γνώμη μου, την αρχή ότι το εν λόγω δικαίωμα διαμονής μπορεί να αμφισβητηθεί μετά την παρέλευση αυτής της τριετίας.

1α και 2, προτείνω να δοθεί η απάντηση ότι η πρώτη παράγραφος του άρθρου 7 της αποφάσεως 1/80 δεν απαγορεύει στις αρμόδιες εθνικές αρχές να θέτουν υπό αμφισβήτηση το δικαίωμα διαμονής που φέρεται ως κτηθέν βάσει του άρθρου 7 μετά την παρέλευση της τριετίας που απαιτείται για την κτήση του δικαίωματος βάσει του άρθρου αυτού.

Ερωτήματα 3α και 3β

99. Όπως επισήμανα στο σημείο 75 ανωτέρω, θεωρώ ότι η απάντησή μου στο ερώτημα 1β επαρκεί για να μπορέσει το εθνικό δικαστήριο να αποφανθεί επί του δικαιώματος διαμονής της F. Rehliwan στις Κάτω Χώρες. Σε περίπτωση, ωστόσο, που το Δικαστήριο θεωρεί αναγκαίο να εξετάσει τα ερωτήματα

100. Λαμβανομένων υπόψη των απαντήσεων που έχω προτείνει στα ερωτήματα 1 και 2, παρέλκει η εξέταση των ερωτημάτων αυτών.

Πρόταση

101. Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα ερωτήματα που υπέβαλε το *Rechtbank 's-Gravenhage* ως εξής:

«1) Στο ερώτημα 1β πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 7, πρώτο εδάφιο, πρώτης περίπτωσης, της αποφάσεως 1/80 του Συμβουλίου Συνδέσεως ΕΟΚ-Τουρκίας έχει την έννοια ότι απαγορεύει στα κράτη μέλη να ορίζουν ότι, κατά τη διάρκεια της τριετίας που προβλέπεται με τη διάταξη αυτή, το μέλος της οικογενείας στο

οποίο έχει επιτραπεί η διαμονή παύει πλέον να αντλεί δικαιώματα από την εν λόγω διάταξη εάν συνάψει γάμο, ακόμη και αν εξακολουθεί να ζει με τον Τούρκο εργαζόμενο.

- 2) Εάν το Δικαστήριο θεωρεί αναγκαίο να εξετάσει τα ερωτήματα 1α και 2, προτείνω να δοθεί η απάντηση ότι η πρώτη παράγραφος του άρθρου 7 της αποφάσεως 1/80 δεν απαγορεύει στις αρμόδιες εθνικές αρχές να θέτουν υπό αμφισβήτηση το δικαίωμα διαμονής που φέρεται ως κτηθέν βάσει του άρθρου 7 μετά την παρέλευση της τριετίας που απαιτείται για την κτήση του δικαιώματος βάσει του άρθρου αυτού.

- 3) Παρέλκει η απάντηση στα ερωτήματα 3α ή 3β.»